

IV JLL

IV Jornades de Laboratoris de Lectura
1 i 2 de juliol de 2016 Biblioteca Roca Umbert de Granollers

Quina és la pregunta?

CONCLUSIONS IV JLL

Nati Calvo

Amb l'estiu tot just acabat de començar, de nou ens vam trobar un munt de persones a la **Biblioteca Roca Umbert** (BRU) de Granollers per gaudir de les **IV Jornades de Laboratoris de lectura**. Val a dir que, al cap de poc d'obrir-se les inscripcions, es van esgotar les places.

Molts de nosaltres hi vam anar compartint una mena de certesa que darrerament ens inquietava i que, encara a hores d'ara, ens inquieta: ens calen mediadors capaços de conduir un diàleg ric que parteixi de la literatura infantil i juvenil i acabi en ella i en els seus lectors, que exerciti la reflexió crítica, l'escolta i la capacitat d'argumentació i expressió.

Com cada any, la BRU es va convertir en un espai d'espais que ens va ajudar a exercitar els músculs de la intel·ligència i de la sensibilitat. Petits detalls i grans propostes van generar moltes preguntes per part de ponents i d'assistents. Perquè, de fet, d'això és tractava: de saber quina era la PREGUNTA.

L'obertura de la trobada per part de **l'Alba Barnusell** (1a tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Granollers) i de **Josep M. González Cambray** (coordinador general de l'Àrea de Cultura, Educació i Esports de la Diputació de Barcelona) es va centrar a definir les biblioteques com aquell servei públic que permet millorar el dia a dia dels ciutadans, apostant per un model de biblioteca concebuda com un equipament on el treball transversal permet que passin coses. Una d'aquestes 'coses' són els Laboratoris de lectura, un projecte que va més enllà perquè fa créixer l'esperit crític d'una ciutadania lliure.

Glòria Gorchs, *alma mater* dels Laboratoris de lletres i imatges, va emmarcar i presentar tot el que estava a punt de succeir. El seu plantejament, juntament amb la bona feina i professionalitat de l'Equip de la BRU i de l'Anna Mas (coordinadora de foment de la lectura de l'Ajuntament de Granollers), entre d'altres, fan possible que, edició rere edició, les trobades vagin enriquint el bagatge dels especialistes en literatura infantil dels diversos àmbits.

Quina és la pregunta?

Vam partir d'una hipòtesi a investigar i també d'un llibre de l'escriptor britànic i Premi Andersen 2002, **Aidan Chambers**¹: 'per generar converses significatives al voltant dels llibres, dins dels laboratoris, ens cal un MEDIADOR que sigui capaç de conduir un DIÀLEG ric a partir també de L'ESCOLTA, exercitant una REFLEXIÓ CRÍTICA i facilitant la capacitat d'ARGUMENTACIÓ I EXPRESSIÓ'.

Només disposàvem de dos dies per treure'n l'entrellat i esbrinar si aquesta premissa era o no ajustada, de la mà dels diferents ponents convidats. I amb aquest objectiu, primer de tot es va sotmetre aquesta hipòtesi a un exercici d'abstracció: el magnífic cartell de **Clara Sáez**, on cada part de la il·lustració és un punt de possible significat que permet anar vers un pla de diàleg quan la figura del mediador és dissol fins a la invisibilitat i permet que el llibre i els lectors siguin els protagonistes d'una aventura literària.

Per investigar amb profunditat aquest plantejament calia, doncs, saber com treballen el diàleg altres professionals des de tres àrees diferents, però intercomunicats:

- **La filosofia:** amb Ellen Duthie i Félix de Castro
- **L'art:** amb Alba Marina Rivera, Anna Font i l'acció de @Librosfera
- **La literatura:** amb Lara Reyes i la conversa final entre Stel·la Camacho i Marta Roig

El diàleg filosòfic es va encetar el divendres, primer dia de les Jornades.

Ellen Duthie admetia que els mediadors ens centrem més a buscar respostes o solucions a plantejaments i deixem de banda el temps necessari per a plantejar unes preguntes indispensables que no es plantegen ni es fan a priori.

El seu treball amb infants es desenvolupa seguint unes coordenades:

- No tenir pressa a respondre la pregunta.
- Centrar-se en l'infant i no en la possible o no intenció de l'autor.
- Explorar vs treballar.
- Plantejar preguntes que obrin portes.
- Treballar la finesa en el procés de pensar.

¹ Aidan Chambers. *Dime. Los niños, la lectura y la conversación*. Mèxic, D.F.: Fondo de Cultura Económica, 2007

Quina és la pregunta?

Com a bons exploradors que hauríem d'arribar a ser, cal preparar bé el viatge; fer una hipòtesi que mogui el viatger a anar més enllà; procurar-se bons mapes; i anar fent ruta tram a tram, tenint la certesa que l'important no és acabar sigui com sigui en el lloc final d'arribada, sinó el viatge en si mateix.

Com a bons aprenents, vam participar en un exemple de diàleg a partir de l'àlbum de William Steig, *Silvestre y la piedrecita mágica*², guanyador de la Medalla Caldecott l'any 1970. De la narració i el treball posterior vam extreure'n les següents conclusions:

- Una de les premisses més importants és el respecte vers la llibertat i les condicions de cada infant, jove o adult.
- El corpus literari per treballar seria aquell que no contingui o plantegi la pregunta. Les millors històries serien aquelles que construeixen la pregunta o preguntes a partir dels lectors.
- La por no deixa pensar amb claredat. Cal un treball metodològic per part del mediador i també un coneixement dels lectors per treballar les possibles pors.
- La vida és moviment i, per tant, el mateix moviment, ja sigui físic o figurat provoca i mou el pensament. D'aquesta deducció es conclou també que aquells llibres que mouen o ens mouen, provoquen pensament. La bona literatura facilita una mena de sana addicció, filosòficament explorable.
- El mercat editorial actual tendeix a treure llibres que donen respostes però no parteixen de cap pregunta. Importa més el missatge que la literatura.

Posteriorment a aquestes conclusions, Ellen Duthie va presentar el seu **projecte Wonder Ponder: filosofia visual per a infants** a partir del qual, tots els assistents vam desenvolupar el taller *Veo, veo, ¿qué piensas?*, amb la finalitat de viure en primera persona la **planificació** del que seria una sessió concreta.

Aquest projecte per a infants a partir de vuit anys és fruit d'un treball a tres mans: la pròpia Ellen, que trama el mapa filosòfic de preguntes a partir del tema establert, Daniela Martejón, il·lustradora i l'editora.

Des d'un plantejament esquematitzat busquen contrastar les emocions que es produeixen a partir de les il·lustracions, el concepte i les preguntes plantejades. Aquest contrast genera un debat que requereix un mediador preparat que baixi de

² William Steig, *Silvestre y la piedrecita mágica*. Lyndhurst, NJ: Lectorum Publications, 1999

Quina és la pregunta?

la seva condició d'adult per passar a pensar conjuntament amb tot el grup convidat.

Un dels aspectes més importants que ha de tenir en compte el mediador és saber pautar el *tempo*. Com a tal, li caldrà aprendre a injectar temps quan calgui, posar damunt la taula totes les respostes pensades i també marcar un punt i final.

El diàleg filosòfic no és una xerrada o una conversa. El diàleg filosòfic comporta un rigor en les respostes i les preguntes, treballar el temps, pensar allò que es diu i prendre-s'ho seriosament, tenint en compte que el mediador és art i part, que no ho sap tot i que, per tant, no és cap autoritat.

Des del camp de l'ensenyament, **Félix de Castro** va presentar **Filosofia 3/18**, projecte del **Grup IREF**, associació que promou aquesta proposta educativa, amb seu a Barcelona.

En Félix de Castro va desenvolupar la seva presentació en base a tres punts d'acord amb el tema de les Jornades: Què, perquè i com.

Què és Filosofia 3/18? Un projecte elaborat a partir d'un altre portat a terme als EUA, que proposa preguntes i respostes sobre imatges, incorporant diferents graus de plantejament. Aquest projecte educatiu es basa en les propietats pràctiques de la filosofia:

- Anàlisi del pensament
- Recerca de sentit
- Diàleg filosòfic
- Qüestions importants per a tothom
- Filosofar no és el mateix que estudiar filosofia

Per què Filosofia 3/18? Perquè és necessari ajudar a PENSAR MILLOR per UN MATEIX des d'una PERSPECTIVA DEMOCRÀTICA:

- PENSAR seria entès com la reflexió sobre conceptes, opinions o sobre com pensem.
- La qualitat de PENSAR MILLOR la donen les tres C (CCC): críticament, creativament i curosament.
- Quan parlem d'UN MATEIX es pensa en la potenciació i dotació d'eines personals de pensament com ara: interpretar, sintetitzar, seleccionar, comparar, contextualitzar o conceptualitzar. Aquestes eines de pensament

Quina és la pregunta?

es potencien a través del llenguatge basat en un diàleg molt treballat que parteix de qüestions plantejades.

- La PERSPECTIVA DEMOCRÀTICA s'entén des de la col·laboració, el reconeixement de les diferències i el fet d'entendre el grup com una comunitat de recerca.

Com fer possible Filosofia 3/18? A través del currículum escolar i gràcies també als documents elaborats pel Grup IREF que ofereixen les eines per posar-lo en pràctica.

Un cop centrat aquest marc introductori, els assistents vam viure en directe el desenvolupament d'un taller en concret amb l'objectiu d'apropar-nos a aquest recurs que permet dinamitzar el diàleg filosòfic. Aquesta acció contenia uns determinats apartats:

- L'acceptació d'unes regles establertes.
- El plantejament d'una sèrie de primeres preguntes a partir d'una imatge que provoquen anar deduint respostes i acotar termes.
- La narració d'un conte deduït a partir de la fase anterior.
- L'establiment d'un diàleg a partir de la història que s'ha escoltat.
- La recollida del conjunt de la sessió, el comiat i una mena de regal simbòlic que integri l'experiència viscuda per part del conductor vers el grup.

Després del dinar, la tarda del divendres 1 de juliol va ser eminentment artística, i ens vam endinsar dins l'àmbit del **diàleg artístic**, de la mà de la il·lustradora **Alba Marina Rivera** per continuar amb **Anna Font**, membre d'**Experimentem amb l'Art**. La jornada va concloure amb l'acció dissenyada per **@Librosfera**, anomenada **L'interrogant**.

El taller **Lápiz, papel, tijeras... y disolvente, fotocopias, plancha** d'**Alba Marina Rivera** va iniciar-se amb la interessant i emotiva mostra d'originals dels seus treballs per intentar comprendre com l'il·lustrador aborda un diàleg amb el text, fruit del qual utilitzarà unes determinades tècniques. Aquest diàleg requereix de temps i l'evolució d'un il·lustrador es basa fonamentalment en aquesta dedicació que sovint és de llarga durada, a diferència del professional que fa servir una determinada tècnica que normalment li funciona sempre.

Quina és la pregunta?

Alba Marina va generar una forta empatia, sobretot quan va assegurar que el fet de compartir la seva visió i la seva feina amb professionals d'altres àmbits és important i el resultat sempre és molt enriquidor. Com també és important enfrontar-se a la por davant del potencial que tots tenim per crear coses boniques.

I dit i fet, l'Alba Marina va explicar com ella estableix també un altre diàleg amb les diferents tècniques que utilitza, partint dels personatges de cada proposta literària. *Transfer, frotage, planxa i dissolvent* van ser explicades i va convidar els assistents a dialogar per intentar aplicar una o varies d'aquestes tècniques a les diferents propostes d'il·lustració plantejades per nosaltres a partir d'uns determinats elements.

La proposta va esdevenir tota una interacció interessant i, com és lògic, van sortir pors, reptes, sensacions i preguntes que l'Alba Marina va resoldre, tot valorant els nostres 'sorprenents' productes finals.

El taller *Experiències des de l'art* d'Anna Font va partir, evidentment, d'unes preguntes:

- Quan vau deixar de dibuixar?
- Es pot dibuixar sense colors, papers o llapis?

Davant la inquietud i algunes respostes del grup, es va passar a l'acció pura i dura dins d'un espai buit, annex a la sala, amb la intenció de fer perdre el pànic fent i arriscant-se.

A l'interior d'aquesta sala, havent deixat de dibuixar fa temps i sense llapis ni colors, tothom va dibuixar a través de l'espai o centrant-se en una petita o gran part de les parets, gràcies a cintes de colors adhesives.

El més impactant de l'experiència va ser que, d'alguna manera, tots vam dialogar amb nosaltres mateixos, amb el lloc des d'on érem per dibuixar o amb la resta de llocs on ens vam desplaçar i, també, amb les persones amb qui ens vam creuar. Dibuxos abstractes, formes, dibuxos realistes, interseccions, col·laboracions... Tot un munt de possibilitats de comunicació a través de l'art.

Quina és la pregunta?

Ara bé, tenint en compte que es tractava d'una acció efímera que, com a tal, no havia de deixar cap rastre posteriorment, vam haver de desfer l'obra col·lectiva i restablir l'espai tal i com el vam trobar.

Posteriorment, l'Anna Font va presentar l'entitat per a la qual treballa i va relacionar l'experiència viscuda amb el nostre entorn. El món que ens envolta està ple de dibuixos que són realitats i hem d'estar oberts a veure'ls. La realitat també són línies, interseccions, formes que són com lletres, etc.

Des del seu plantejament, el desenvolupament d'una proposta artística no sempre ha de generar un producte i tampoc comporta una valoració concreta de la qualitat de la mateixa.

La sessió va finalitzar amb una [mostra de títols](#) tridimensionals, àlbums il·lustrats i llibres sobre artistes amb què poder treballar diferents accions artístiques.

Abans de marxar cap a casa i reposar les paraules i les mil i una experiències viscudes al llarg del primer dia, es va presentar la mostra [L'interrogant](#), petit museu d'obres d'art elaborades per diferents persones de diversos àmbits relacionats amb la literatura infantil i juvenil, a partir d'un llibre triat per elles, i d'un curiós qüestionari de preguntes ideat per Teresa Duran.

El dissabte 2 de juliol ens esperava a la BRU l'àmbit del **diàleg literari**, de la mà de [Lara Reyes](#), [Stel-la Camacho](#) i [Marta Roig](#).

Discutir literatura: discutir el món va ser la proposta de la [Lara Reyes](#) que, com si d'un viatge en el temps es tractés, va relatar la seva experiència de mestra amb els seus alumnes de l'Escola Francesc Aldea de Terrassa des del seu inici fins a l'actualitat.

L'Alba va arribar en aquesta escola l'any 2009 amb un alumnat molt divers i de seguida va creure que el potencial de la literatura com a eix vertebrador de la relació amb un mateix, amb la resta de companys i també amb l'aprenentatge havia de ser el seu principal objectiu de treball a l'aula.

Davant del no res, va tenir el vistiplau per construir un model d'intervenció, bressol del qual van ser unes trobades setmanals en un espai predefinit on els

Quina és la pregunta?

alumnes i la mestra conversaven sobre els contes llegits cada setmana, fonamentalment àlbums il·lustrats.

Un cop incorporades les beceroles de la dinàmica, va creure necessari sistematitzar-la i treballar el diàleg amb la intenció de:

- Crear comunitat de lectors.
- Atendre la formació literària dels alumnes.
- Passar d'una recepció de l'experiència individual a una de col·lectiva.
- Exercitar la llengua oral, que després repercuteix beneficiosament, en l'expressió escrita.
- Treballar la tipologia textual argumentativa.

Les converses van donar pas als debats literaris i aquesta evolució va ser possible gràcies a l'acotació de preguntes específiques en funció del text, seguint les pautes de l'autor Aidan Chambers, sobre la base d'experimentar el plaer de comprendre literatura i el plaer de compartir-la.

Amb el pas del temps, aquests debats van anar dotant-se de cos metodològic i:

- Evolucionant cap a estadis de converses més complexes.
- Obrint vies cap a la reflexió personal i vincles emocionals.
- Oferint suport als alumnes d'estructura de pensament a partir de cartells a l'aula sobre la història, els personatges, les il·lustracions o el text.

L'inici del projecte amb uns infants que feien 3r de primària i la possibilitat d'avaluació de la proposta quan aquests van acabar el 6è curs, va permetre establir tot un conjunt de reflexions i conclusions de gran riquesa:

- L'Escola ha passat de ser un espai d'aprenentatge i relació a ser un espai de reflexió.
- Els debats literaris van acabar sent una peça d'un puzzle de relació amb la lectura més complet: lectura individual, lectura en veu alta del seu interès, lectura en veu alta per part del mestre i relació amb els avis quan allò que poden aportar té un sentit integral per als infants.

D'aquella història setmanal es va passar a un nou projecte on l'experiència compartida amb la lectura es fa diàriament i queda lluny de ser una anàlisi literària d'obres. Evidentment, la matèria prima era i és la bona literatura perquè és la que genera processos i fa adoptar finalment unes bases irrenunciables:

Quina és la pregunta?

- Els llibres seleccionats normalment ofereixen alguna resistència interpretativa.
- Les preguntes que es fan estan molt treballades pel valor exponencial d'habilitats i creixement competencial que genera el projecte.
- El coneixement del corpus literari i l'entusiasme per part dels mestres és la base de tot el procés perquè permet superar resistències.

En una primera fase, els alumnes només responien amb un “m'agrada el text perquè és molt divertit”. El programa plantejat per Lara Reyes va permetre que aquest alumnat finalitzés la primària amb una competència literària d'alt nivell, acompanyada de capacitat argumentativa i reflexiva que ajudava també a desenvolupar les seves capacitats d'aprenentatge en la resta d'àrees del coneixement i també en la relació amb un mateix i els altres.

Finalitzada la profunda i sàvia exposició de Lara Reyes, es va canviar de registre. Es van visionar un recull de vídeos de diferents professionals: pedagogia d'Educació Viva; la pel·lícula francesa *Solo es el principio*; les presentacions d'un expert a diferents grups de persones sobre obres de la National Gallery de Londres; i una intervenció de Bandsky. Tot seguit, l'[Stel·la Camacho](#) i la [Marta Roig](#) ens van convidar a debatre en diferents grups els dubtes i reflexions sobre aquests documents, establint la condició de generar entre els membres d'aquests grups una escolta activa real que permetés no entrar en un debat constant i no judicar els arguments que s'exposessin.

De les conclusions de cada grup en va sortir un interessant debat conjunt amb opinions a favor o en contra sobre les diferents maneres de generar diàleg i curiositat per tot allò que ens construeix com a éssers humans que compartim un mateix món.

I, de sobte, ens vam adonar que ja era el migdia del dissabte i tocava concloure la trobada. Si amb aquestes **IV JLL** es volia arribar a obtenir la millor pregunta per a cada ocasió en què es trobi un mediador, tots plegats vam ser capaços de trobar aquells matisos i requisits que el mateix mediador hauria de tenir en compte per treballar de valent i cercar les qüestions més adients:

- Rigorositat en el treball.
- Honestat per tocar de peus a terra i resistir-hi.

IVJLL

IV Jornades de Laboratoris de Lectura
1 i 2 de juliol de 2016 Biblioteca Roca Umbert de Granollers

Quina és la pregunta?

- Fer de la conversa l'art de pensar, observar, reflexionar, exposar, escoltar, atrevir-se, sentir i sentir-se, compartir, reposar el temps i també el silenci i aprofundir per anar més enllà.
- I, per últim, documentar i compartir, seguint la filosofia dels laboratoris i d'aquestes Jornades.

I ja, per acabar, ens vam acomiadar de la BRU amb interrogants i certeses i amb la sensació d'haver crescut per dins. D'altra banda, com sempre, vam estar molt agraïts i agraïdes d'haver viscut l'experiència i els detalls que han permès fer del diàleg compartit al llarg dels dos dies el millor mitjà per generar futures dinàmiques lectores.

I, tancant ja el cercle, ens plantegem una nova pregunta: ens deixaran o ens prendrem el temps necessari per fer al millor possible la nostra feina del dia a dia, per a la qual, el que necessitem és fer-nos les preguntes adients per tal de poder cercar les respostes que realment calguin..., si és que en calen?

Tant de bo ens ho puguem explicar de nou tots plegats a les properes **V Jornades de Laboratoris de Lectura a la BRU de Granollers** ☺